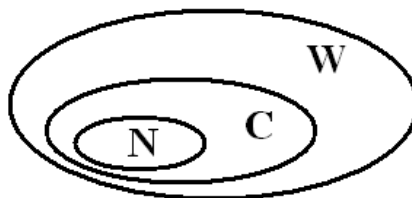

I. LICZBY i DZIAŁANIA

ZBIORY LICZBOWE:

liczby naturalne: to liczby całkowite dodatnie wraz z zerem np. 0, 1, 2, 3, 4, 5

liczby całkowite: to liczby naturalne oraz ich ujemne odpowiedniki, a także liczba zero
np. -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, 4

liczby wymierne: można przedstawić za pomocą ułamka zwykłego
np. -3; $-2\frac{1}{4}$; $-\frac{1}{3}$; 0; 3,14

Istnieją liczby, których nie można przedstawić za pomocą ilorazu dwóch liczb. Przykładem takich liczb są pierwiastki liczb całkowitych, które nie są kwadratami, np. $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$, $\sqrt{6}$ itd. Takie liczby **nie są wymierne**.

liczby pierwsze: to liczby naturalne większe od 1, posiadające tylko dwa dzielniki (czyli dzielą się tylko przez 1 i przez samą siebie), np. 2, 3, 5, 7, 11, ...

liczby złożone: to liczby naturalne większe od 1, które mają więcej niż dwa dzielniki, np. 4, 6, 8, 9, ...

Zauważ:

liczba 0 oraz liczba 1 nie jest ani pierwsza, ani złożona

liczby przeciwne: mają tę samą wartość, ale przeciwny znak (ich suma wynosi 0)
np. 2 i -2

liczby odwrotne: zapisane za pomocą ułamka zwykłego niewłaściwego mają zamieniony względem siebie licznik z mianownikiem (ich iloczyn jest równy 1)
np. $\frac{2}{3}$ i $\frac{3}{2}$ albo 3 i $\frac{1}{3}$

Zad.1. Określ do jakiego zbioru należą podane poniżej liczby.

(wpisz: naturalne N , całkowite C , wymierne W , niewymierne NW)

3 : ..... $-\frac{8}{4}$: ..... $\sqrt{4}$: .....

-2 : ..... 1, (7) : ..... $\sqrt[3]{8}$: .....

$-1\frac{2}{3}$: ..... $\sqrt{3}$: .....

Zad.3. Zapisz jakie to liczby:

a) XVII	d) CDLXI .....
b) XLII	e) MCMXIV .....
c) LXXIV	f) MMCDLV .....

Zad.4. Zapisz podane liczby znakami rzymskimi:

a) 48	c) 467	e) 1410 .....
b) 154	d) 896	f) 2018 .....

CECHY PODZIELNOŚCI LICZB:

Liczba naturalna jest podzielna przez:

- 2 – gdy jest liczbą parzystą, gdy jej ostatnią cyfrą jest: 0, 2, 4, 6, 8 (np. 374)
- 3 – gdy suma jej cyfr dzieli się przez 3 (np. 483)
- 4 – gdy liczba utworzona z jej dwóch ostatnich cyfr dzieli się przez 4 (np. 712)
- 5 – gdy jej ostatnią cyfrą jest 0 lub 5 (np. 105)
- 9 – gdy jej suma cyfr dzieli się przez 9 (np. 234)
- 10 – gdy jej ostatnią cyfrą jest 0 (np. 230)

* zauważ, że liczba naturalna jest podzielna przez

- 6 – gdy jest podzielna przez 2 i 3 (np. 228)
- 12 – gdy jest podzielna przez 3 i 4 (np. 432)
- 15 – gdy jest podzielna przez 3 i 5 (np. 765) itd.

Zad.5. Wśród liczb 351, 465, 512, 740 wybierz wszystkie te, które są podzielne przez:

a) :2	c) :4	e) :9 .....
b) :3	d) :5	f)* :15 .....

WIELOKROTNOŚCI I DZIELNIKI:

Każdą liczbę naturalną możemy pomnożyć przez inną liczbę naturalną i taki iloczyn to wielokrotność, np. wielokrotności liczby 8 to: 0, 8, 16, 24, itd.

Każda liczba naturalna, przez którą dzieli się bez reszty dana liczba to dzielnik danej liczby, np. dzielniki liczby 8 to: 1, 2, 4, 8.

NWD to największy wspólny dzielnik dwóch lub więcej liczb naturalnych [korzystamy z niego np. przy skracaniu ułamków].

NWW to najmniejsza wspólna wielokrotność dwóch lub więcej liczb naturalnych [korzystamy z niej np. przy wyznaczaniu wspólnego mianownika].

np.

NWD (12, 18) = 6   6 to największa liczba, przez którą podzieli się 12 i 18
to przez 6 skrócimy ułamek $\frac{12}{18}$

NWW (12, 18) = 36   36 to najmniejsza liczba, która podzieli się przez 12 i 18
to 36 będzie wspólnym mianownikiem dla $\frac{1}{12}$ i $\frac{1}{18}$

Obliczając NWD i NWW możemy posłużyć się rozkładem na czynniki pierwsze. Szukając NWD (84, 126) i NWW (84, 126) wykonujemy:

*rozkładamy liczby
na czynniki pierwsze*

$$\begin{array}{r|l} 84 & 2 \quad 126 & 2 \\ 42 & 2 \quad 63 & 3 \\ 21 & 3 \quad 21 & 3 \\ 7 & 7 \quad 7 & 7 \\ 1 & 1 & 1 \end{array}$$

*zaznaczamy
powtarzające się czynniki*

$$84 = \textcircled{2} \cdot 2 \cdot \textcircled{3} \cdot \textcircled{7}$$
$$126 = \textcircled{2} \cdot 3 \cdot \textcircled{3} \cdot \textcircled{7}$$

*obliczamy
NWD i NWW*

$$\text{NWD}(84, 126) = 2 \cdot 3 \cdot 7 = 42$$

$$\text{NWW}(84, 126) = 2 \cdot 126 = 252$$

lub $= 3 \cdot 84 = 252$

Zad.6. Wyznacz:

a) NWD (8, 12) = ...   c) NWD (3, 7) = ...   e) NWW (7, 14) = ...

b) NWD (5, 10) = ...   d) NWW (3, 7) = ...   f) NWW (6, 8) = ...

g) NWD (330, 420) = ...

h) NWW (330, 420) = ...

Zad.7. Ile dzielników ma liczba 36?

Zad.8. Listewkę o długości 50 cm planowano pociąć na równe części. Iwona zaproponowała podział na kawałki po 5 cm i zaznaczyła na listewce czerwonym kolorem linie cięcia. Agata chciała podzielić tę samą listewkę na części po 2 cm i linie cięcia zaznaczyła na zielono. Ile razy linia czerwona pokrywała się z linią zieloną?

DZIELENIE Z RESZTĄ:

$$a : b = w \text{ reszta } r, \text{ jeżeli } a = b \cdot w + r$$

Reszta jest zawsze mniejsza od dzielnika.

Zad.9. Wykonaj dzielenie z resztą i zrób sprawdzenie otrzymanego wyniku:

$$25 : 7 =$$

bo

Zad.10. Znajdź liczby oznaczone literami

a) $a : 12 = 5$ reszta 9

b) $163 : b = 5$ reszta 13

WARTOŚĆ BEZWZGLĘDNA:

Wartość bezwzględna z liczby nieujemnej, to ta sama liczba, np. $|3| = 3$, $|0| = 0$.

Wartość bezwzględna z liczby ujemnej, to liczba do niej przeciwna, np. $|-3| = 3$.

Zad.11. Oblicz:

a) $|-4| + |3| =$

b) $2 \cdot |-3| - |-2| =$

ZAOKRĄGLANIE LICZB:

Zaokrąglanie liczb polega na:

- ▶ wskazaniu cyfry, względem której określane jest zaokrąglenie,
- ▶ zastąpieniu zerami wszystkich cyfr na prawo od wskazanej,
- ▶ zwiększeniu wskazanej cyfry o jeden, jeśli sąsiednia z prawej cyfra była większa lub równa 5.

np. zaokrąglimy daną liczbę

- do całości (liczby całkowitej): $7,68 \approx 8$ $31,23 \approx 31$
- do 0,01 (części setnych): $0,6378 \approx 0,64$ $0,952 \approx 0,95$
- do 100 (pełnych setek): $181,457 \approx 200$ $5691 \approx 5700$ $31 \approx 0$

Zad.12. Zaokrąglij daną liczbę do całości:

a) $5,72 \approx$

b) $1,29 \approx$

c) $13,7 \approx$

Zad.13. Zaokrąglij daną liczbę do 0,01 (części setnych):

a) $0,5281 \approx$

b) $4,851 \approx$

c) $5,63 \approx$

Zad.14. Zaokrąglij daną liczbę do pełnych setek:

a) $273,387 \approx$

c) $51 \approx$

b) $7483 \approx$

d) $48 \approx$

DZIAŁANIA NA LICZBACH:

Dodawanie to SUMA, a dodajemy SKŁADNIKI.

Mnożenie to ILOCZYN, a mnożymy CZYNNIKI.

Odejmowanie to RÓŻNICA, od ODJEMNEJ odejmujemy ODJEMNIK.

Dzielenie to ILORAZ, dzielimy DZIELNĄ przez DZIELNIK.

Druga potęga liczby to KWADRAT tej liczby, a trzecia to SZEŚCIAN.

KOLEJNOŚĆ WYKONYWANIA DZIAŁAŃ:

W pierwszej kolejności wykonujemy działania w nawiasach, a potem:

- potęgowanie i pierwiastkowanie
- mnożenie i dzielenie
- dodawanie i odejmowanie

W wyrażeniach, w których występuje wyłącznie dzielenie, bądź dzielenie z mnożeniem, działania wykonujemy w kolejności występowania (od lewej do prawej). Podobnie z odejmowaniem i odejmowaniem z dodawaniem.

np. $6 : 2 \cdot 3 = 9$ (a nie 1)

Zad.15. Oblicz:

a) $12 - 3 \cdot 2^2 =$

c) $12 : 3 \cdot 4 =$

b) $10 - (-2)^2 =$

d) $19 + 1 - 17 + 3 =$

DZIAŁANIA NA UŁAMKACH ZWYKŁYCH:

Ułamek właściwy ma licznik mniejszy od mianownika, np. $\frac{2}{3}$.

Ułamek niewłaściwy

ma licznik większy od mianownika, można go zamienić na liczbę mieszaną, np. $\frac{5}{2} = 2\frac{1}{2}$

Aby dodać lub odjąć ułamki zwykłe, należy sprowadzić je do wspólnego mianownika, a następnie wykonać działania na licznikach, zaś mianownik pozostawić bez zmian.

$$\frac{2}{3} + \frac{1}{4} = \frac{2 \cdot 4}{3 \cdot 4} + \frac{1 \cdot 3}{4 \cdot 3} = \frac{8}{12} + \frac{3}{12} = \frac{8+3}{12} = \frac{11}{12}$$

Aby pomnożyć ułamki zwykłe, należy wcześniej ułamki mieszane zamienić na niewłaściwe, a następnie pomnożyć liczniki i mianowniki.

$$2\frac{2}{5} \cdot \frac{3}{4} = \frac{12}{5} \cdot \frac{3}{4} = \frac{12 \cdot 3}{5 \cdot 4} = \frac{36}{20} = 1\frac{16}{20} = 1\frac{4}{5}$$

Aby podzielić ułamki zwykłe, należy wcześniej ułamki mieszane zamienić na niewłaściwe, a następnie pomnożyć dzielącą przez odwrotność dzielnika.

$$1\frac{2}{5} : 1\frac{1}{3} = \frac{7}{5} : \frac{4}{3} = \frac{7}{5} \cdot \frac{3}{4} = \frac{7 \cdot 3}{5 \cdot 4} = \frac{21}{20} = 1\frac{1}{20}$$

Uwaga: skracać można tylko licznik z mianownikiem w tym samym ułamku lub „na krzyż” w mnożeniu.

Zad.16. Oblicz:

a) $\frac{3}{7} + 3\frac{1}{3} =$

c) $1\frac{3}{4} \cdot \frac{2}{3} =$

b) $4\frac{1}{7} - 1\frac{5}{7} =$

d) $2\frac{2}{3} : 1\frac{2}{9} =$

Zad.17. Oblicz wartość wyrażenia:

$$\frac{\frac{5}{7} - \frac{2}{7} \cdot \left(-\frac{3}{2}\right)}{4} =$$

DZIAŁANIA NA UŁAMKACH DZIESIĘTNYCH:

Dodając i odejmując pisemnie ułamki dziesiętne pamiętajmy, by przecinki były jeden pod drugim.

W mnożeniu sumujemy ilość miejsc po przecinku.

$$0,03 \cdot 0,2 = 0,006$$

W dzieleniu przesuwamy przecinki w dzielnej i dzielniku o tyle samo miejsc, by dzielnik był liczbą całkowitą.

$$1,2 : 0,06 = 120 : 6 = 20$$

Zad.18. Oblicz pisemnie:

a) $135,6 + 8,71 =$

b) $3000,4 - 6,52 =$

c) $2,6 \cdot 4,15 =$

d) $0,414 : 1,2 =$

ROZWINIĘCIA DZIESIĘTNE LICZB:

Aby zamienić ułamek zwykły na dziesiętny, należy rozszerzyć go do ułamka o mianowniku 10, 100, 1000 itd. lub podzielić licznik przez mianownik.

$$\frac{13}{20} = \frac{13 \cdot 5}{20 \cdot 5} = \frac{65}{100} = 0,65 \quad \text{lub} \quad \frac{13}{20} = 13 : 20 = 0,65$$

Zad.19. Zapisz rozwinięcia dziesiętne liczb:

a) $\frac{1}{4} =$

d) $1\frac{3}{25} =$

g)* $4\frac{1}{3} =$

b) $2\frac{3}{5} =$

e) $6\frac{7}{50} =$

h)* $\frac{5}{6} =$

c) $5\frac{7}{20} =$

f) $\frac{3}{8} =$

UŁAMEK LICZBY:

Aby obliczyć ułamek pewnej wielkości, można pomnożyć ten ułamek przez tę wielkość.

$$\frac{2}{3} \text{ liczby } 27 \text{ to } \frac{2}{3} \cdot 27 = 18$$

Zad.20. Tomek miał 9 zł. Na słodycze wydał $\frac{3}{4}$ tej kwoty. Czyli ile zł wydał?

Zad.21. Jola dostała na urodziny 450 zł, ale zaraz wydała $\frac{2}{5}$ tej kwoty. Ile zł jej zostało?

Zad.22. W butelce było 1,5 litra soku. Jarek wypił $\frac{2}{3}$ zawartości butelki, a Ania $\frac{3}{4}$ tego, co zostało. Ile litrów soku zostało na końcu w butelce?

Zad.23. Zmieszano 60 dag rodzynek w cenie 12 zł za kilogram, 70 dag pestek dyni w cenie 18 zł za kilogram oraz 20 dag orzechów w cenie 24 zł za kilogram. Ile kosztuje kilogram tej mieszanki?

Zad.24. Paweł powiedział, że podzieli tabliczkę czekolady w taki sposób, że bratu przypadnie $\frac{1}{2}$ całej tabliczki, siostrze $\frac{5}{12}$ całej tabliczki, a jemu $\frac{1}{6}$ całej tabliczki. Czy taki podział tabliczki czekolady jest możliwy? Uzasadnij swoją odpowiedź.

PORÓWNYWANIE UŁAMKÓW:

Ułamki zwykłe możemy łatwo porównać, jeśli mają wspólny licznik lub wspólny mianownik.

Gdy ułamki mają jednakowe mianowniki, większym będzie ten, który ma większy licznik:

$$\frac{5}{7} > \frac{3}{7}$$

Gdy ułamki mają jednakowe liczniki, większym będzie ten, który ma mniejszy mianownik:

$$\frac{5}{7} > \frac{5}{9}$$

Ułamki dziesiętne łatwo porównać, jeśli mają identyczną liczbę miejsc po przecinku. Możemy doprowadzić do tego dopisując odpowiednią liczbę zer na końcu ułamka (po przecinku).

Ułamki zwykłe porównamy z dziesiętnymi zapisując ich rozwinięcia dziesiętne.

Zad.25. Porównaj liczby. W miejsce kropek wstaw odpowiedni znak: $\boxed{>}$, $\boxed{<}$, $\boxed{=}$.

a) $3\frac{5}{7}$ ..... $2\frac{8}{9}$

c) $\frac{2}{3}$ ..... $\frac{4}{7}$

e) $\frac{5}{7}$ 0,73

b) $\frac{3}{4}$ ..... $\frac{7}{8}$

d) 0,35 0,7

f)* $\frac{1}{3}$ ..... 0,(3)

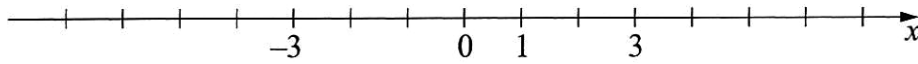
Zad.26. Wstaw odpowiedni ułamek, aby spełnione zostały nierówności.

a) $\frac{3}{7} < \boxed{} < \frac{4}{7}$

b) $\frac{5}{9} < \boxed{} < \frac{5}{8}$

OŚ LICZBOWA:

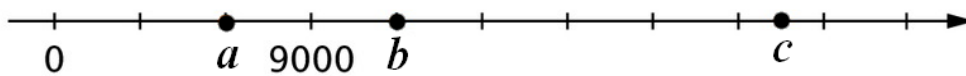
Oś liczbowa podzielona jest na odcinki równej długości. Każdemu punktowi na osi liczbowej przyporządkowana jest liczba, zwana jego współrzędną.

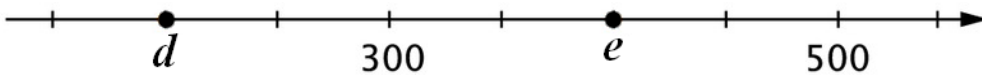
Znając współrzędne dwóch punktów i ilość odcinków je dzielących możemy określić podziałkę danej osi, czyli o ile zwiększa się liczba na osi co jeden odcinek.

Zad.27. Określ podziałkę i odczytaj, jakie liczby zaznaczono na osi liczbowej.

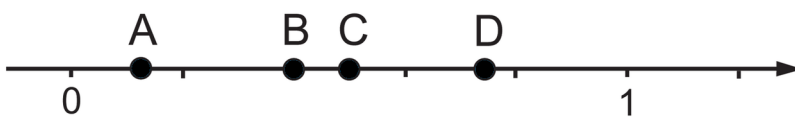
a)

b)

Zad.28. Dopasuj litery do odpowiednich ułamków: $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{5}$.

Zad.29. Dopasuj litery do odpowiednich ułamków: 3,3; 3,25; 3,6; 3,5; 3,255.

